

IRODALOM.

Dr. Mester János, Az olasz nevelés a XIX. és XX. században. Budapest, 1936. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda. 556. l.

Mester János, a szegedi egyetem tanára, nagy jelentőségű művel gazdagította a magyar nevelésügyi irodalmat. Munkája nemcsak azért tanulságos és érdekes, mert az eddig oly kevéssé ismert olasz nevelés elméletével és gyakorlatával — a nemzet-neveléssé szélesített olasz közoktatásüggyel — ismertet meg bennünket, hanem azért is, mert ebben a könyvben a pedagógiai rendszerek és mozgalmak váltakozó mozaikját a szerző filozófiai műveltsége fogja össze.

Előszavában megadja célkitűzéseit: pótolni akarja azt a mellőzést, melyben nemcsak mi, hanem az egész világ eddig az olasz pedagógiát részesítette. A mai Olaszország szellemi és erkölcsi kialakulását akarja megértetni s azért fejt ki (1. Alapfogalmak c. fejezetét) a neveléstörténelem, a nevelés, a kultúra-átszármaztatás, a szellem, a megértés fogalmát.

Bölcselet-pedagógiai alapon az empirizmus, az ismeretelméleti idealizmus és a kritikai realizmus keretében rendszerezi az olasz nevelés múlt és jelen századbeli fejlődését. Képet rajzol az olasz nép lelkéről s az olasz egységről, mely az egységes nyelven, irodalmon, valláson, történelmi múlton, az antropológián és geográfián alapul. Részletesen beszél az olaszok művészi készségéről, munkabírásáról, munkaszeretetéről, kereskedelmi érzékéről, a családi élet tisztaságáról s a vallásosságáról.

Az olasz nevelésnek Assisi Szent Ferentől Campanellaig terjedő áttekintése után kezd bele a már fent vázolt három nagy nevelési irány tárgyalásába.

A XIX. századi olasz *empirizmus* a francia racionalizmusból táplálkozik, melynek pozitív tanai (politikai egység, mint nemzeti eszmény) hatnak az ifjúságra. Az erkölcsi érték semmibevétele, az Egyház elleni izgatás, a művelődési érték lekicsinylése (a népiskola elhanyagolása) a fő jellemzői ennek az iránynak. De az Unita Italia-ban véget ért a politikai egységről szóló tan. Főképviselei a Condillac-követő Romagnosi, pedagógusa Gabelli, rendszerbefoglalója Ardigò (asszociációs lélektan, fejlődés-tan, koncentrikus tanmenet); tanítványának Marchesini-nek fikcionálizmusa képezi az átmenetet vezetett Vidarihoz, aki tulajdonképpen a „positivisti extra muros“ csoportjához tartozik s aki saját rendszerét induktív ideális realizmusnak nevezi.

A pedagógiai empirizmus érdeme, hogy a valóság iránti érzéket felébresztette, de nem alakította át a néplelket (D'Azeglio: L'Italia abbiamo formato senza gli italiani) s elvesztette a metafizikai alapot, holott az Abszolút eszménye nélkül mélyebb nevelés el sem gondolható (Spranger, Wust).

Az *idealizmusról* szóló fejezet a nagy mű delelője. Az idealizmus német föld terméke, de a hegeli porosz állameszmény principiumai (szabadság, fejlődés, végtelen öntudat) jó építő anyagnak bizonyultak az olasz államstruktúrában is. Ezen irány

képviselői között vannak a legkiválóbb nevelők, elméleti és gyakorlati szakemberek egyaránt. Az olasz hegelizmus három mozzanatát képviseli az ortodox, külföldimádó Vera Agostino, a Hegel-egyeztető Spaventa Bertando és végül a nemzeti öncélúság nagyszabású rendszeralkotói: Gioberti, Croce és Gentile.

Gioberti az olasz nemzeti eszmény, nagyság legtokéletesebb kifejezője, aki meggyőződéssel hirdeti Olaszország erkölcsi és állampolgári primátusát („propugnatore del primato e dell'indipendenza d'Italia!”). Hirdeti, hogy a politikai és társadalmi feltámadás a nevelés dolga, melyet nem szabad az Egyházra bízni. Az olasz nemzet-nevelésnek szerinte öt tényezője van: keresztény, klasszikus, modern kultúrtudományos, nemzeti és egyetemes filozófiai, művészeti és irodalmi. Gioberti követőinek jobb szárnyán a platonai katolicizmus álláspontján álló liberális pesszimista Lambruschini és az inkább irodalmi hajlamú s történeti érzékű, semmint teremtő erejű Capponi áll, ki felveti a szociális iskola eszméjét; a bal szárnyat pedig az inkább agitátor, mint gondolkozó Mazzini (pensiero e azione), a pluralista Varisco és az atomisztikus individualizmus (Cultura e vita morale) támadója, a nemzeti történetíró Croce triásza alkotja.

Az olasz Humboldt Vimos, *Gentile* János, mint a fasizmus első közoktatásügyi minisztere (1922. október 31-től 1924. július 1-ig) rendszerének alap gondolatával (il pensiero pensante, a gondolkodás örök szárnyalása) új filozófiai alapvetést ad az olasz nevelésnek. *Gentile* bírálja a régi pedagógiát, kifejti a bölcsélet és nevelés azonosságát a filozófia új meghatározásával, bírálja a pedagógia és a pedagógizmus előítéletét, áthidalja a pedagógia antinómiáit, tisztázza a pedagógia, a filozófia és didaktika sztatikus-dinamikus különbségét s kapcsolatát, kimutatja az aktuális idealizmus és fasizmus rokonságát.

Szerzőnk kifejti *Gentile* rendszerének értékét s fogatkozásait is. Bölcséleti rendszere a legkövetkezetesebb tudatfilozófia, jelszava a termékeny aktivizmus. Tanítványai azonban egyre többen elhagyják. Rendszerének hibája, hogy alapján lehetlenné lesz a nevelés, nincsen haladás és értelmetlen lesz a fegyelmezés és oktatás. Hibáinak forrása a téves dialektikában és analógiákban van. Munkatársai Codignola és Lombardo-Radice.

Ezután *Gentile* nagy tanügyi reformját ismerteti, melynek két nagy célja volt: az ügyvezetés egyszerűsítése és a felelősség centralizálása. A reform véget vetett a régi intellektuális módszereknek, mert kimondja először: az iskola az állam élő szerve; másodsor: igaz szabadság nem más, mint felelősség. A szabadság megvalósítására azért volt szükség, mert az olasz iskolákat inkább rendeletekkel, mint törvénnyel kormányozták. Meg kellett tehát szüntetni a töredékes törvényhozást s a vele járó gyanakvó kormányzást, mely gúzsakötötte a szabadságot. A felelősség pedig a közigazgatás autonómiáját is megkívánja. Az olasz lelkületnek megfelelően szükségesnek látta, hogy a fiatal tanító nemzedék alapos humanisztikus és történeti képzéssel kerüljön ki az életbe. Megbecsülte a tanítói állást s emelte a tanítói tekintélyt, amidőn az egész kart besorolja az állami fizetési osztályokba. Megkívánja tőlük az állandó továbbképzést, melynek intézésével szövetségüket, az Anif-et (Associazione Nazionale fra gli insegnanti Fascisti) bizza meg. A tanügyi közigazgatás szempontjából a hivatásra előkészítő iskola kivételével minden iskolatípust a közoktatásügyi minisztériumnak rendel alá. A miniszternek hét tanácsadó testület áll rendelkezésére.

Az iskolafajok tárgyalásánál megjegyzi a szerző, hogy az *ovodák* ügyét a reform nem rendezte eléggé, mert sokat bíz a jótékony egyesületekre s magánosok kezdeményezésére. Az *elemi iskolákat* államosította s bevezette az egységes tankönyvtör-

vényt. A népi jellemnek megfelelően (vallásos és költői, il fanciullo è poeta) a népnevelés alapja a hit és a művészeti oktatás. Az iskola jellemzője a vidámság (serenità). Fgyedülálló világlajenség a feyencek gyermekeinek nevelése Pompeiben. Gentile a tankötelezettséget a betöltött 14. évig hosszabbította meg. *A középiskolai reform* emeli a tanárok jövedelmét, a kiváló tanárok tiszteletbeli státusukban (ruolo d'onore) soron kívül lépnek elő. A középfokú oktatás hármás: 1. gimnázium liceum, 2. szaktudományos liceum (liceo-scientifico), 3. technikai intézet és iskola (istituto tecnico). Erős, talán túlzott a filozófiai képzés (ez a román népek sajátja). *Az egyetemi reform* az államilag fenntartott egyetemeket két típusba osztotta: A) teljesen államköltségek (10 ilyen van); B) államilag segélyezett; van szabadegyetem is (C típus) államsegély nélkül. Megnehezítette a doktorátust s a magántanári habilitációt; ezen a téren nagy követelményekkel lép fel. Figyelemre méltó az *olasz vizsgarendszer*; alap gondolata: az iskola tanít s nevel, de az állam vizsgáztat, mert csak ő tudja eldönteni, hogy a jelölt alkalmas-e a fasiszta kultúrában élethivatása betöltésére. Minden tanár más városban vizsgáztat, a tanulók így idegen bizottság elé kerülnek; a szelekción érvényesül a középiskola alsó tagozatából a felsőbe való lépésnél rendszerezített felvételi vizsgánál. Ez a legmodernebb elgondolású igazságos vizsgarendszer, mely a gyakorlatban kitűnően bevált.

Mester könyvének következő fejezetében részletesen tárgyalja Mussolini egyéniségét, nevelő eszméjét és elveit, a vatikán és fasizmus hatesztendő küzdelmét az ifjúságért.

A műnek talán ez a legérdekesebb, fejlődéstörténeti szempontból legtanulságosabb fejezete. Mussolini állandóan irányította a Gentile-féle reformot, majd intézményeiben kiegészítette. Extravertált intuitív egyénisége, melynek jelszava mindent az államban, az államért és semmit az állam ellen, nagy harcba sodorja a pápával szemben az iskoláért. Híve a katonaságnak, de nem a militarizmusnak. A fasizmusban polgári katonaságot lát, mely a bátorságra és a hazáért való önfeláldozásra szoktat. Nagyrabecsüli a nevelői pályát. Jelszavainak első híres triász: ordine, autorita, giustizia. Hirdeti a bolevizmussal szemben a fasizmus történeti és vallásos alapon nyugvó (religione civile) elgondolását, mely a totális, tekintélyi és testületi államban (stato totalitario, autoritativo, corporativo) ölt testet. Az elit-be, a vezetésre hivatott kisebbségbe vetett hite temeti el a homo oeconomicust s hozza létre az egész embert (uomo integrale), aki politikus gazda, vallásos, szent, harcias katona egyúttal. Nagy nevelési principiumát: credere, obedire, combattere, ott találjuk minden laktanya és iskola falán.

Mester kimerítően ismerteti a fasizmus és a vatikán küzdelmét az ifjúságért. A fasiszta állam a nevelés monopoliumát a női nemre is kiterjesztette, megsemmisítette a katolikus cserkészszervezeteket, megtiltotta a vallási egyesületi életet. Az egyház viszont hangsúlyozta, hogy mint természetfeletti céllal rendelkező tökéletes társaság elidegeníthetetlen joggal rendelkezik az ifjúság nevelése felett is. A pápa nem helyesli a túlzó katonai nevelést sem. Mussolini nagy pálfordulása a Figaro hasábjain (1934. dec. 20.) következett be, hol elismeri, „hogy valahányszor csak összeütközésbe került az állam a vallással, mindig az állam került ki az ütközetből legyőzötten . . . aki az ország vallásosságát megbontja, vagy megzavarja, az árulást követ el a nemzet ellen.“

A fasizmus nemzetnevelő tevékenysége 3 intézményben történik: 1. fajvédelem a nemzeti anya- és kisedgondozó egyesületekben, 2. szellemi nevelés az iskolában, 3. a testi, erkölcsi és katonai nevelés a Balilla-intézményben. Mindegyiknek megvan

a maga sajátos célja. Végcél: a római impérium eszményének kidomborítása a fasiszta polgár-katonában.

Nagy jelentőségűek a nem fasiszta eredetű mezei iskolák (*scuole rurali*), melyek az analfabéta felnőttek iskolái. A szegény ember örömtelen életébe népművészettel és népköltéssel visznek bele örömet. 1907-ben nyolc ilyen iskolával kezdték, a fasizmus kezdetén 644 volt a számuk, de azóta természetüknél fogva fokozatosan fogynak. Gentile is csak jóváhagyta ezt a szociális jellegű iskolát. Később a balilla-intézménnyel kapcsolták össze.

A mű III. részében a *kritikai realizmus* c. alatt a katolikus pedagógia valóban nagy vezéregyéniségeivel találkozunk. Itt ismerkedünk meg az olasz risorgimento nagy vezérével, Rosminivel, aki a gyermeklélek öncélúságának s a gyermek módszeres lélektani megfigyelésével úttörő a világirodalomban. Gentile most is rominiánusnak vallja magát, követői az erkölcsi nevelést hangsúlyozó Tommasco (*La scuola se non è tempio, è tana*), a németektől is jól ismert Rayneri s a didaktiai materializmus ellensége s a pedagógia történeti feldolgozója, Allievo.

Felfedezés számba megy, amit szerző Bosco Szent Jánosról mond, a szaléziánusok társaságának megalapítójáról, kinek célja a modern társadalmi bajok orvoslása. Nem az önmegtadást, hanem a hivatásra való előkészületet állítja homlokterbe. Módszere: a megelőző és megtorló, mellyel lehetetlenné teszi a növendékek számára a hibák elkövetését. Polgári erkölcsi és tudományos nevelést ad. A pedagógiai supernaturalizmus híve, kit Lombroso és Foerster is elismer.

Montessori hazánkban is igen ismert, de annál kevesebbet hallottunk az Agazzi nővérek iskoláiról, akik a Montessori-rendszernek Sterntől és Claparède-től kifogásolt hiányait (ének, rajz, mese, verselés) pótolva az olasz lelkiségnek legjobban megfelelő anyaiskolákban (*scuola materna* vagy *scuola di metodo*, ma 4000 van Olaszországban) a Comenius-i elv (konkrétból haladni az elvont felé) szerint oktatják a gyermekeket. Ez az iskola olyan mint az otthon: mosakszának, főznek, takarítanak stb. Ma már elterjedt Franciaországban, Svájcban, Hollandiában, sőt Amerikában és Indiában is.

Szerző megismertet bennünket XI. Pius pápa nevelési enciklikájával, mely a nevelés kötelességének, a nevelés alanyának és a nevelői környezet szükséges feltételének kérdéseit világítja meg. Az egyháznak tanítói hivatalánál fogva joga van a neveléshez. A vallás-erkölcsi nevelés bárhol és bármikor az ő joghatósága alá tartozik. Támadja a koedukációt, valamint azt az elvet, mely szerint az ember polgárnak születik s azért elsősorban az államé, mert az állam a polgárokért van s ezért a polgár nem is lehet az állam rabszolgája. Az egyház oltalmazza a családnak a jogait az állam túlkapásaival szemben.

Olaszország népi, családi és művelődési statisztikai táblázatai zárják le a könyvet. Az olasz nevelés irodalmának ismertetése maga 28 oldal. Név- és tárgymutató könnyíti meg a terjedelmes mű kezelését.

A műből széles tárgyi ismeret, mély filozófiai tudás, nemes pedagógiai érzék, rendszerező elme sugárzik felénk. Nemcsak hivatásos pedagógusok olvashatják, hanem tágabb értelemben vett nemzetnevelők, politikusok, katonák is, mert számukra is perspektívák nyílnak meg a mi nemzetmozgalmi célkitűzéseink számára is.

Gauder Andor.

Ward, Herbert: The educational system of England and Wales and its recent history. Cambridge The University Press 1935. 256 l.

Az angol nevelésügy egész szervezete kibontakozik előttünk és világosan lát-